

**KONINKLIJKE
VERENIGING
TER BEOEFENING
VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP**

OPGERICHT 6 MEI 1865

Ereleden

Z.K.H. de Prins der Nederlanden

Z.E. Luitenant-Generaal b.d.
M. R. H. Calmeyer

Generaal-Majoor b.d. J. J. de Wolf

Generaal-Majoor b.d.
E. R. d'Engelbronner

Generaal-Majoor
J. P. Verheijen

Bestuur

Voorzitter

H. A. Couzy, kol art

Vice-voorzitter

A. T. M. Oonincx, cdre Klu

Leden

G. C. Berkhof, bgen gn
R. Groot, maj gn
F. J. Roelofs, kol KLU
A. G. C. Kok, kol marns
A. Pruijs, ktz
H. A. Schaper
W. IJspeert, ktz

Redacteur

P. L. Hoevers, bgen inf
p/a Hogere Krijgsschool
v.d. Burchlaan 31
2597 PC Den Haag

Secretaris

W. F. Anthonijsz, lkol cav
Denijsstraat 135
2551 HJ Den Haag

Penningmeester

J. R. Karssing, maj cav
Dotterbloem 7
2317 LS Leiden
girorekening 7 88 28

MARS IN CATHEDRA

15 JUL

1 9 8 5

65

IN DIT NUMMER

Mededelingen van het bestuur:
Bijeenkomst te Den Haag,
woensdag 13 februari 1985 —
Bijeenkomst te Schaarsbergen,
woensdag 6 maart 1985 2262

The Strategic Defense Initiative,
door C. Bertram (samenvatting) 2263

Discussie 2265

Is Afghanistan een tweede Viet-
nam? door T. G. J. Damen en M.
P. Dekker, kapiteins der infanterie,
resp. dergenie 2266

De erewoordverklaring van 14 juli
1940 en het Verzetshedenkings-
kruis, door L. de Hartog, kolonel
der cavalerie b.d. 2276

©

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Bijeenkomst te Den Haag

woensdag 13 februari 1985

In *Mars in Cathedra* nr 64 (1985) is de voordracht van brigade-generaal G. C. Berkhof in extenso gepubliceerd. Daarbij is aangekondigd dat het betoog van de tweede spreker van die avond, de heer C. Bertram, politiek redacteur van „Die Zeit”, zou worden gepubliceerd in de

eerstvolgende uitgave van *Mars in Cathedra*.

Aangezien de heer Bertram die avond zijn boeiende betoog voor de vuist weg heeft gehouden en geen schriftelijke tekst beschikbaar kwam, is besloten tot de publikatie van een samenvatting waarin de essentiële uitspraken van de voordracht zijn verwerkt.

Van de na de beide inleidingen gehouden discussie wordt in dit nummer eveneens een beknopte samenvatting opgenomen.

Bijeenkomst te Schaarsbergen

woensdag 6 maart 1985

Op 6 maart jl. vond een herhaling plaats van de voordrachtencyclus „Military applications of space”, waartoe in 1975 was besloten, zulks naar aanleiding van de voordrachtencyclus die toen heeft plaatsgevonden (*MiC* (1975)(26)1161). Ook nu weer werden de voordrachten

verzorgd door het Royal Air Force Aerospace Briefing Team, Department of Air Warfare RAF College Cranwell, ditmaal onder leiding van Wing Commander Rod I. Essai.

De opkomst was verheugend groot ondanks de omstandigheden, dat op dat moment de oefening Wintex '85 werd gehouden en vele officieren wel verhinderd moesten zijn vanwege hun plichten bij deze oefening. Uiteraard betreurt het bestuur dat er niet een gunstiger datum voor deze voordrachtencyclus beschikbaar

was; het briefingteam had echter geen andere mogelijkheden.

De voorzitter opende de bijeenkomst met een woord van welkom tot de belangstellenden, waaronder commandant 4 Div genm M. J. Wilink; wnd NTC bgen H. J. H. Huyts; commandant 11 Painfbrig bgen C. Dekker, en commandant 12 Painfbrig bgen B. C. M. van Genugten. In het bijzonder werden welkom geheten de leden van het Briefing Team: Wg Cdr R. I. Essai, Sqn ldr R. D. Lapraik en Sqn ldr A. W. Beveridge.

Uw redacteur had de intentie een samenvatting te geven van het behandelde. Wg Cdr Rod Essai is echter zijn belofte, de tekst tijdig voor het ter perse gaan van deze editie van *MiC* ter beschikking te stellen, niet nagekomen, ten gevolge waarvan hij zich zag geplaatst voor de beslissing deze editie van *Mars in Cathedra* niet, dan wel later te laten verschijnen, c.q. te blijven streven naar het tijdig laten verschijnen van dit periodiek en tot improvisatie over te gaan. Tot de laatste mogelijkheid is besloten. Mocht de tekst van het RAF Aerospace Briefing Team te zijner tijd alsnog ter beschikking komen dan zal deze in een volgend nummer worden gepubliceerd. In dit nummer zijn — ter compensatie — opgenomen een beschouwing van de kapiteins T. G. J. Damen en M. P. Dekker getiteld „Is Afghanistan een tweede Vietnam?”, en een artikel over de erewoordverklaring van 14 juli 1940 en het Verzetsherdenkingskruis van de hand van kol cav b.d. L. de Hartog.

MILITAIRE SPECTATOR

Maandelijks ontvangen de leden van de Vereniging de Militaire Spectator.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval in te lichten.

The Strategic Defense Initiative*

If we look at the SDI as proposed by the president of the United States in March 1983 we see a fundamental change of strategy. A certain measure of defence in strategic terms is necessary, but SDI is pointing in the direction from a position of deterrence in which both sides accept that they are vulnerable to attack, to a situation in which the major powers would be protected against ballistic missiles.

Mr. Bertram is against SDI, for six reasons:

1. it is technically impossible;
2. it is fuelling the arms race instead of allowing arms control;
3. it introduces the possibility of a first strike with relative impunity;
4. it introduces in addition to other technical developments a pressure of taking decisions in shorter quantities of time in crisis;
5. it undermines the western alliance;
6. it destroys the rational of nuclear deterrence.

Ad 1. It is technically impossible because the technical obstacles are enormous. Even if you have developed a 100% effective foolproof-system, you still have not taken into account the countermeasures that can be taken to overcome the defences. Technology is not absolutely safe because there is always a failure-rate.

Ad 2. It is fuelling the arms race because of the change of basis of strategy from deterrence to defence. That way it does not make sense for one side to reduce, limit or constrain offensive efforts because one way in which to overcome the defen-

ces of our side is to multiply the offensive weapons of the other side. As the „gang of four” (McNamara, Kennan, Smith, McGeorge Bundy) has said: it is possible to pursue SDI and it is possible to pursue arms control. It is however impossible to pursue both. To make things clear, SDI is not to protect missiles, but to shoot down missiles. Therefore SDI is not in order to permit deterrence.

Ad 3. SDI introduces the possibility of a first strike in which we have to take into account the situation that one side has a system that works. What happens if one side believes that the other side is in a position to wipe-out a strike by the other side? This is going to have a profound effect on the policies of East and West.

Ad 4. SDI reduces the time available for political decisions in the event of crisis. The technologists have reduced more and more the time in which ballistic missiles race through space. Among other things they have increased the ability to have real-time reconnaissance and the precision with which war heads reach their targets. In a system of strategic defense your response must be automatic because you have to be able to catch missiles that are aimed at you in their boost phase. (That is when the missile is still over its own National Territory: a phase which lasts between 200 and 300 seconds but with modern methods can be reduced to 60 or 40 seconds.) Such a system depends on efficiency in the splitseconds where the degree of political control is almost reduced to nil.

Ad 5. SDI undermines the Western alliance. The alliance depends on the vulnerability of all mem-

* Samenvatting van de voordracht door C. Bertram.

bers to a conflict between East and West. The security of Europe has thus far depended on two related facts:

- a. nuclear war could not be limited to Europe;
- b. the United States would not be invulnerable to a nuclear war that would break out.

SDI provides the United States and (sooner or later) the Soviet-Union some protection against ballistic missile attack. Nuclear weapons can therefore only be sent with impunity and with effect against those areas in the world which do not have the same degree of protection. Among other areas, this means also Europe. If it is possible to extend the protection also for Europe we only have to look at geography to see that there is still a higher degree of vulnerability for Europe. Regardless of whether this system can ever be produced it is already generating political consequences

which are going to be detrimental to the cohesion of the alliance.

Ad 6. SDI destroys the rationale of nuclear deterrence. What happens if we have destroyed the moral respectability of deterrence and find that the alternative does not work so we may have to take resort to deterrence again?

Mr. Bertram points out that SDI may not be implementable. Nevertheless the theme has been created. He thinks it is necessary:

- a. to protect the treaty of 1972 that bans ballistic-missile-defence between the Soviet-Union and the United States;
- b. to add an article to the treaty to constrain also anti-satellite weapons;
- c. to realize that strategic defence remains a limited objective so that neither side fears the other side has the capability of a first strike.

Discussie

Vraag. Is SDI implementable if we only look at the enormous costs?

Berkhof. In problems of costs it is always a question of choice. The United States as well as the Soviet-Union have more or less fixed budgets.

Bertram. The problem of costs depends on how one regards the effort. If it is complementary to deterrence your cost-calculation must be what it would cost to have a defence and what it would cost to overcome that defence by offensive weapons. If you regard the effort of costs as an alternative to deterrence, then your cost-calculation is what it would cost to make the world safe against ballistic missiles.

Vraag. Can SDI be really stopped and can Europeans do something about it?

Bertram. What can be stopped is the effort which goes in the direction of strategic defense. The Europeans have to make their positions clear to the United States and must exert influence and indicate that while they think that some defence make senses, the reversal of strategy does not, neither for the United States, the Soviet-Union nor East-West-relations.

Vraag. What is the relationship between SDI and the arms race and arms control?

Bertram. Arms control did not constrain the Soviet build-up of offensive nuclear weapons because the treaties designed to constrain it were not ratified. He questions the proposition of a framework treaty because you cannot change basic doctrinal preferences. The best you can do with arms control is to impose 'traffic rules'. SDI will undermine arms control negotiations because it will initiate a change at the basis of East-West-relations.

Berkhof. The Soviet-Union produces more offensive nuclear weapons which arms control negotiations could not prevent. The Soviet-Union says that there is a very stable situation if they have a superiority on offensive

missiles. We could not get a reduction in arms control on heavy offensive nuclear weapons not because SALT II was not ratified, but because SALT I (that was ratified) contained loopholes which the Soviet-Union used to produce more.

Bertram. Just because the other side produces more is not a reason why you should produce more yourself. (For example: it is already difficult to find enough targets for our warheads). One should not regard deterrence to exist if both sides have the same, but rather non-existent if both side have very different. SDI is not acceptable because it is undermining deterrence instead of strengthening it. For Europeans it is necessary to exert influence to the United States until all the questions about SDI are answered.

Vraag. It is said that SDI undermines deterrence. Is it not true that deterrence is already undermined (peace-movement)? If there could be an alternative on the defensive side should it not be worthwhile to investigate this?

Bertram. It is not true that we have an alternative to live with the fact that nuclear weapons are profoundly destructive and that our security rests on deterrence. The opportunism of politicians has meant that deterrence in itself has fallen into unnecessary disrespect. If there was an alternative you have to ask yourself: do you want to destroy the basis on which my security is based before this idea is even worked out?

De *voorzitter* bedankt de deelnemers aan de discussie, in het bijzonder de beide sprekers, de heren Berkhof en Bertram, de hoop uitsprekend dat deze informatie-uitwisseling een bijdrage kan vormen tot een meer gewogen mening over de complexe problematiek van het Strategic Defense Initiative. In de discussie over SDI moeten behalve militaire argumenten tevens politieke, strategische, economische, technische en morele motieven worden onderkend. Hij dankt de in groten getale opgekomen toehoorders voor hun aanwezigheid en sluit daarna de bijeenkomst.

Is Afghanistan een tweede Vietnam?

T. G. J. Damen en M. P. Dekker

kapiteins der infanterie resp. der genie

In december 1979 vielen troepen van de Sovjet-Unie het zuidelijke buurland Afghanistan binnen; dit tot grote verontwaardiging van de Westerse Wereld onder aanvoering van de Verenigde Staten. Inmiddels bevinden de Russische troepen zich reeds meer dan vijf jaar in Afghanistan en het ziet niet ernaar uit dat zij zich snel zullen terugtrekken. Evenmin ziet het ernaar uit dat zij snel in staat zullen zijn de rust in Afghanistan te laten terugkeren. De troepen van de Sovjet-Unie hebben slechts kleine delen van het land onder controle en lijden bij tijd en wijle zware verliezen.

Al snel na het binnenvallen in Afghanistan werden vergelijkingen getrokken met het optreden van de Verenigde Staten in Vietnam. Ook daar was sprake van een supermogendheid die werd meegevoerd in een langdurige guerrilla en die niet in staat was de oppositie te onderwerpen aan de controle van de officiële regering, die werd gesteund door die supermogendheid.

Dit artikel heeft tot doel na te gaan in hoeverre die vergelijking opgaat door het optreden van de Sovjet-Unie in Afghanistan te vergelijken met dat van de Verenigde Staten in Vietnam en daarbij tevens de invloed van de beide conflicten op de NAVO aan te geven. Een Amerikaanse generaal zei eens over het optreden in Vietnam: „We had the power and they had the will, so we fought on a wrong basis”. Is deze uitspraak wellicht ook van toepassing op het Sovjet-russische optreden in Afghanistan?

De vergelijking zal worden uitgevoerd door zowel van Vietnam als van Afghanistan een geografische situatieschets te geven en een korte historische terugblik tot aan het moment dat de Verenigde Staten resp. de Sovjet-Unie zich op grote schaal met militaire middelen in het conflict begaven. Vervol-

gens zal worden ingegaan op de politieke en militaire aspecten van het optreden van de supermogendheden. Punten van overeenkomst en verschillen zullen daarbij zo mogelijk worden aangegeven. Ten slotte zal worden bezien of de conflicten invloed op de NAVO hadden en zo ja, welke invloed dat was.

Korte beschrijving van Vietnam

Geografische situatie

Vietnam ligt in Zuidoost-Azië. Het is een langgerekt smal land; op sommige plaatsen is de afstand van de kust tot aan de grens van het land niet meer dan 50 km, dezelfde afstand als bv. Den Haag-Utrecht. De oppervlakte van het land is ca. 330.000 km², d.w.z. ongeveer vijfmaal de oppervlakte van de Benelux (zie afb. 1). In het land wonen ca. 52 miljoen mensen. Dit resulteert in een bevolkingsdichtheid die ongeveer de helft is van die van Nederland.

Het is een dichtbegroeid land met grote tropische wouden. Meer naar de kust zijn ook grote moerasgebieden. Langs de grens met Laos bevindt zich een bergketen die zich naar het zuiden uitstrekt tot aan de Mekong-delta. Er heerst een tropisch moessonklimaat.

Vietnam heeft een lange kustlijn met de Chinese Zee en beschikt over vele havens. De bekendste daarvan is Haifong. Aan de andere zijde grenst het land aan de drie buurlanden: Cambodja, Laos en China.

Het grootste deel van de bevolking leeft van de landbouw, ca. 80% is hierin werkzaam. De bevolking heeft een gemiddeld jaarinkomen van \$ 153.

Het land beschikt over een uitgebreid wegennet, dat in alle richtingen is vertakt. De belangrijkste spoorlijn is de lijn van Ho-Tsji-Minhstad (het voormalige Saigon) in het zuiden, naar Hanoi in het noorden. De belangrijkste steden zijn: Hoeëe, Ho-Tsji-Minhstad, Hanoi en Haifong.

Geschiedenis

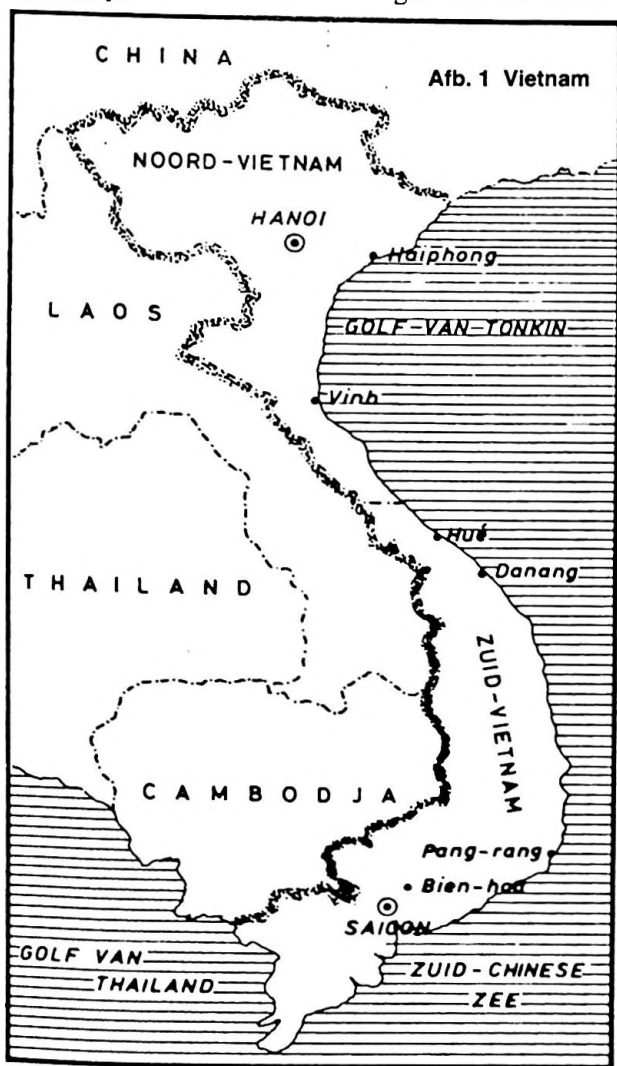
Het land was gedurende de Tweede Wereldoorlog bezet door Japan, nadat het daarvoor lange tijd onder Frans bewind had gestaan. Frankrijk trachtte zijn gezag in het gebied reeds in 1945 te herstellen, maar is daarin nooit volledig geslaagd. Dit leidde uiteindelijk tot een oorlog tegen de vrijheidsstrijders, die in 1954 eindigde met de Confe-

rentie van Genève. Bij deze conferentie werd afgesproken dat er een wapenstilstand zou heersen en dat beide partijen hun troepen zouden scheiden. De vrijheidsstrijders reorganiseerden hun troepen ten noorden van een militaire demarcatielijn; de Franse troepen verzamelden zich ten zuiden daarvan. Als demarcatieline werd voorlopig de 17e breedtegraad overeengekomen. Van belang is verder dat de partijen vastlegden dat Vietnam niet zou worden gesplitst in twee staten, maar één staat zou blijven. In 1956 zouden algemene verkiezingen worden gehouden waarbij de bevolking zich zou uitspreken of zij voortaan wilde worden geregeerd door een regering die voortkwam uit de gelederen van de vrijheidsstrijders of door een die voortkwam uit de vroegere officiële regering. De Verenigde Staten waren van mening dat deze verkiezingen echter niet geheel vrij zouden kunnen zijn, met name niet in het noorden van het land. Mede door toedoen van de Verenigde Staten zijn de verkiezingen dan ook nooit doorgegaan.

In het noorden bleef het rustig; men bouwde het land op na de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog en de burgeroorlog. Dit gebeurde onder leiding van Ho-Tsji-Minh.

In het zuiden werd een regering gevormd onder leiding van minister-president Diem, waartegen echter steeds meer verzet ontstond. In 1955 werd de keizer, Bao Dai, afgezet en werd Diem president van het zuiden. Nadat in 1956 Frankrijk zich definitief terugtrok uit het gebied, bleef het verzet groeien. Dit verzet was zowel nationalistisch als religieus. Nationalistisch, omdat een groot gedeelte van de bevolking Diem beschouwde als een vazal van de Verenigde Staten; religieus omdat Diem katholiek was en de katholieke minderheid in het land duidelijk bevoordeelde. De meerderheid van de bevolking is namelijk Boeddhistisch.

Toch waren de Verenigde Staten gekant tegen een mogelijk onafhankelijk Vietnam. In die dagen betekende de term „onafhankelijk” of ook „niet-gebonden” in de Amerikaanse denkwereld weinig anders dan „communistisch”. Destijds was bv. ook Indonesië „onafhankelijk”, maar snel op weg communistisch te worden. De minister van buitenlandse zaken, John Foster Dulles, stond niet be-

kend als een vriend van de Sovjet-Unie en was een sterk aanhanger van de zogenoemde „containmentpolitiek”.

In 1960 werd een officiële bevrijdingsbeweging opgericht, de later zo bekend geworden Vietkong. Het verzet breidde zich steeds verder uit, ook binnen de regeringskringen. Op 1 november 1963 werd een coup gepleegd, waarbij Diem om het leven kwam. Na nog een staatsgreep in 1964 werd in 1965 generaal Nguyen Van Thieu president; generaal Nguyen Cao Ky werd vice-president.

Op 22 november 1963 werd president Kennedy vermoord en kwam president Johnson aan de macht. Onder zijn bewind werden grote aantallen militaire adviseurs naar Vietnam gezonden. Toen op 2 augustus 1964 Noordvietnamese marineschepen de Amerikaanse torpedobootjager Maddox aanvielen in de internationale wateren van de Golf van Tonkin, vroeg president Johnson het Congres toestemming om militair te mogen ingrijpen. Die toestemming werd hem verleend in de Tonkin-resolutie. Op de achtergrond speelde hierbij de „dominotheorie”, volgens welke ook andere staten in dat gebied, zoals Indonesië, gevaar liepen in de communistische invloedssfeer te komen. In 1965 werd in dat land onder leiding van generaal Soerjarto ingegrepen tegen de groeiende communistische invloed.

In dat zelfde jaar vond de eerste grote militaire confrontatie plaats op het grondgebied van Vietnam tussen Amerikaanse troepen en de Vietkong. Dit geschiedde in de omgeving van Bien Hoa, niet ver van Saigon. Uiteindelijk zou de militaire sterkte van de Verenigde Staten oplopen tot meer dan 545.000 man, versterkt door ca. 70.000 man van bondgenoten (Zuid-Korea, Thailand, Australië, Nieuw-Zeeland en de Filipijnen). Voorts was de zevende vloot, met ongeveer 200 schepen, waaronder vijf vliegdekschepen, en 75.000 man, betrokken bij de strijd. Bovendien waren in Thailand nog eens 58.000 militairen (voornamelijk luchtmacht) gelegerd, wat het Amerikaanse totaal op 678.000 man bracht.

De sterkte van de tegenstander(s) (Vietkong en geregelde Noordvietnamese troepen) werd in juli 1968 geschat op 270.000 man.

Nadat de Verenigde Staten eenmaal bij het conflict waren betrokken, werd het steeds moeilijker zich zonder gezichtsverlies terug te trekken zonder dat de oorlog was gewonnen, met andere woorden: het prestige van de Verenigde Staten was in het geding.

Korte beschrijving van Afghanistan

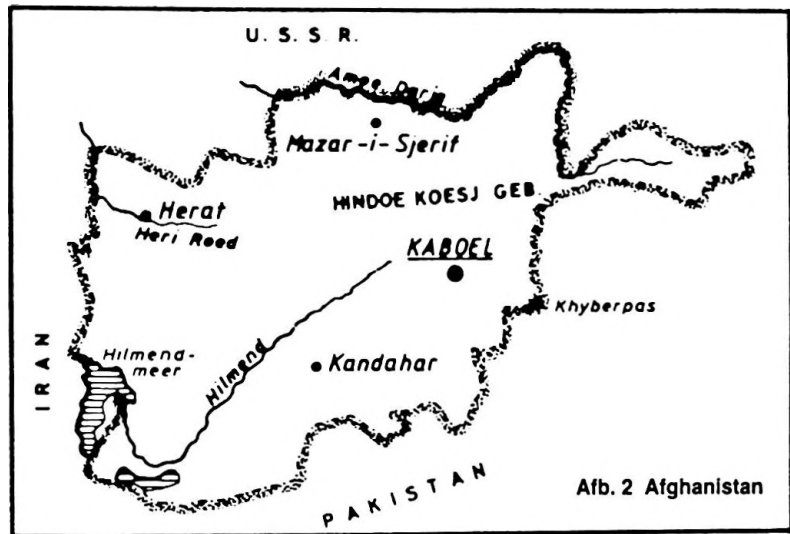
Geografische situatie

Afghanistan is een zeer woest en ruig land, gelegen in Centraal-Azië. Het heeft een oppervlakte van 652.220 km², d.w.z. dat de oppervlakte ongeveer achtmaal die van de Beneluxlanden is (zie afb. 2). In dit land wonen ongeveer 19 miljoen mensen. De toch al zeer geringe bevolkingsdichtheid van het platteland is nog verder verminderd door twee oorzaken: ten eerste zijn ca. 3 miljoen Afghanen naar het buitenland gevlucht, voornamelijk naar Pakistan, en ten tweede is een flink deel van de bevolking naar de steden getrokken. Zo had Kaboel voor 1979 ca. 1 miljoen inwoners, nu is dat aantal ca. 2 miljoen.

Het land bestaat voor een groot gedeelte uit woestijn en bergruggen en is erg onherbergzaam. Slechts in het noordelijke gedeelte zijn grote stukken vruchtbare grond te vinden. Het land heeft een continentaal steppeklimaat, zodat er in de zomer zeer hoge temperaturen kunnen voorkomen en in de winter zeer lage.

Afghanistan is geheel omsloten door andere landen en heeft dus geen kusten. De buurlanden zijn de Sovjet-Unie, Iran en Pakistan; in het uiterste oosten is er een klein stukje grens met China.

Het wegennet in het land is niet alleen zeer beperkt — de totale lengte is slechts 15.000 km — maar hiervan is slechts een zesde enigszins verhard. Het wegennet loopt over het algemeen cirkelvormig door het land. Spoorwegen zijn er niet. De belangrijkste luchthavens zijn Kandahar en Kaboel (hoewel de Sovjet-Unie in hoog tempo een aantal luchthavens aanlegt, voornamelijk voor militair gebruik). De belangrijkste steden zijn: Kaboel, Kandahar, Herat en Mazoer-E-Sharif.

Afghanistan behoort tot de groep van 25 armste landen ter wereld; het gemiddelde jaarinkomen per hoofd van de bevolking is slechts \$ 80. Van de bevolking is 80% werkzaam in de landbouw. Wel heeft Afghanistan de beschikking over grote voorraden aardgas, die echter slechts op beperkte schaal worden gewonnen.

Het grootste deel van de bevolking is Islamitisch. Dat geldt overigens ook voor grote delen van het zuiden van de Sovjet-Unie.

Geschiedenis

In de Tweede Wereldoorlog is het land erin geslaagd neutraal te blijven, een koers die ook na de Tweede Wereldoorlog, onder het bewind van Daoed Khan, werd voortgezet. Tot op heden is Afghanistan nog lid van de organisatie van niet-gebonden landen.

Afghanistan was tot 1973 een koninkrijk onder koning Zahir Sjah. In 1973 werd het een republiek, die eveneens een neutrale koers voer. Daarin kwam drastisch verandering in 1978. In dat jaar pleegde Noer Mohammed Taraki een communistische, pro-Russische staatsgreep waardoor hij aan de macht kwam.

Tot 1978 had de Sovjet-Unie zich niet bijzonder geïnteresseerd voor het land; na de staatsgreep werd dat anders. Hoewel de leiders in het Kremlin Taraki niet vertrouwden, haalden ze wel de banden met Kaboel strakker aan. Taraki benoemde

Babrak Karmal tot vice-president. Laatstgenoemde werd al snel als gevolg van interne conflicten in de Afghaanse communistische partij weggepromoveerd en benoemd tot ambassadeur in Moskou.

Taraki trachtte allerlei hervormingen in te voeren. Het gelukte hem en zijn partij echter niet enige machtsbasis in het volk te vinden en in april 1979 brak in vrijwel het gehele land een opstand uit die het bewind ernstig bedreigde. Hoewel de minister-president Hafizoellah Amin pogingen in het werk stelde om de opstand neer te slaan, werd het duidelijk dat men rekening moest houden met de val van Taraki. Dit was reden voor de Sovjet-Unie ernstig verontrust te zijn. Zij was bang dat religieuze fundamentalisten de macht zouden krijgen, net als in Iran, en dat deze ontwikkeling de rust in de Centraalaziatische Sovjetrepublieken zou bedreigen. Zij hoopte die ontwikkeling een halt te kunnen toeroepen door een haar gunstig gezinde regering aan de macht te helpen en te houden.

De tweede reden voor de Sovjet-Unie om in te grijpen was wellicht de historische drang naar warmwaterhavens. Via Afghanistan zijn zowel Pakistan als Iran te bereiken, twee staten die over dergelijke havens beschikken.

De laatste reden voor het ingrijpen van de Sovjet-Unie was het feit dat haar prestige op het spel stond: nog nooit had een communistische, door de Sovjet-Unie gesteunde, regering het onderspit moeten delven tegen een groep rebellen. De uit-

straling die de val van zo'n regering zou kunnen hebben naar bv. Afrika was voor de Sovjet-Unie onaanvaardbaar.

De Sovjet-Unie meende dat een en ander militair diende te worden opgelost. Dat bleek o.a. doordat vooral militairen op bezoek gingen in Afghanistan; politici van enig niveau gingen er niet kijken. Enkele duizenden „militaire adviseurs” werden dan ook erheen gestuurd en er werd geëist dat Amin uit de regering zou worden verwijderd. Amin voer namelijk een uitgesproken nationalistische koers, die de Sovjet-Unie bepaald met lede ogen aanzag. Voordat zij echter kon ingrijpen, pleegde Amin op 14 september 1979 een staatsgreep. Hoewel de Sovjet-Unie duidelijk bezwaren had tegen Amin, was dit haar toch altijd nog liever dan een sterk religieus getint bewind zoals in Iran. Zij besloot echter dat Amin moest worden verwijderd, waarschijnlijk mede naar aanleiding van de bevindingen van generaal Pawlowski. Deze had in opdracht van de Russische leiders een onderzoek ingesteld naar de toestand in Afghanistan.

Begin december 1979 stuurde het Kremlin luitenant-generaal Viktor Papoetin naar Afghanistan om Amin te „adviseren”. Tegelijkertijd trof men voorbereidingen voor een militaire inval. Op 25 december vond deze inderdaad plaats door de 105 Garde Luchtlandingsdivisie te laten invliegen in Begram, even ten noorden van Kaboel, waar president Amin zich op aanraden van Papoetin bevond. Amin werd om het leven gebracht en Babrak Karmal, die zich toen nog in Moskou bevond, werd uitgeroepen tot president.

Tegelijkertijd rukten over de grond vier gemechaniseerde divisies op. Reeds in februari 1984 was de Russische sterkte in Afghanistan opgelopen tot 85.000 man; in de zomer van 1984 werden nog twee gemechaniseerde divisies extra naar Afghanistan overgeplaatst. Hiermee liep de sterkte op tot de huidige stand van ca. 135.000 à 150.000 man; voorts wordt een onbekend aantal eenheden in de Sovjet-Unie achter de hand gehouden.

De sterkte van de Moedjaheddin wordt geschat op ca. 1 miljoen strijders, waarvan er echter slechts 150.000 metterdaad aan de strijd deelnemen. Zij zijn over het algemeen slecht bewapend.

Belangrijkste verschillen

Versillen in de geografische gesteldheid van beide landen

Een aantal verschillen komt voort uit de geografische gesteldheid van de landen en hun ligging. In Afghanistan hebben de verzetsstrijders veel minder kansen zich te verbergen dan in Vietnam. Vietnam is voor grote gedeelten begroeid met dichte oerwouden, Afghanistan daarentegen is grotendeels kaal en rotsachtig. Met name tegen waarneming uit de lucht zijn de Moedjaheddin veel minder beschermd dan de Vietkong. In Vietnam was dit voor de Verenigde Staten zelfs een zó groot probleem, dat men overging tot het op grote schaal ontbladeren van stukken oerwoud.

Het terrein in Afghanistan maakt het land veel beter geschikt voor het optreden met gemechaniseerde eenheden dan Vietnam. Bevoorrading en overige logistieke ondersteuning kunnen in Afghanistan van Russisch grondgebied af plaatsvinden. Deze situatie was voor de Verenigde Staten geheel anders. Afghanistan grenst immers aan de Sovjet-Unie. De Verenigde Staten daarentegen moesten optreden in een gebied dat op een zeer grote afstand van het moederland ligt. Bovendien kwam daarbij als verzwarende factor dat het strijdgebied van het moederland was gescheiden door de Stille Oceaan, hetgeen het aanvoeren van voorraden en de overige logistieke ondersteuning bepaald bemoeilijkte.

Terreinwinst heeft, bij het ingrijpen in Vietnam, voor de Verenigde Staten niet gespeeld. De Sovjet-Unie heeft mogelijk wel gehandeld uit een historische drang naar „warmwaterhavens”.

Politiek

De Verenigde Staten hebben destijds in Vietnam ingegrepen om redenen die vrijwel geheel op het vlak van de buitenlandse politiek lagen; de Sovjet-Unie heeft ook redenen van binnenlands-politieke aard. De Verenigde Staten wilden voorkomen dat een „vrij” land onder de invloed van het communisme zou komen. Zij zagen dit als een bedreiging voor de vrije wereld maar zeker niet als een direc-

te bedreiging van het grondgebied of de rust in de Verenigde Staten. De leiding van de Sovjet-Unie was daarentegen bevreesd dat een Islamitisch „revol” zou overslaan naar de Centraalaziatische Sovjetrepublieken Oezbekistan, Toerkmenistan en Tadzjikistan.

De mogelijkheden die de verzetsstrijders hebben om politieke invloed uit te oefenen zijn in beide conflicten zeer verschillend. In Vietnam vormden de tegenstanders een gesloten front, dat in het conflict een belangrijke politieke factor was. In Afghanistan is hiervan echter geen sprake. De onderlinge tegenstellingen zijn zo groot dat de Moedjaheddin niet als een politiek gesloten front kunnen optreden, hetgeen hun mogelijkheden politieke invloed uit te oefenen ernstig vermindert. Het is voor de leiding van de Sovjet-Unie eenvoudiger een langdurig conflict te voeren dan dat destijds was voor de leiding van de Verenigde Staten.

Doordat in de Sovjet-Unie aan de pers een strenge censuur wordt opgelegd ontbreekt een publieke opinie er vrijwel geheel. Hoe groot de invloed van de media op de publieke opinie is geweest en het effect daarvan op degenen die moesten beslissen over het beleid inzake Vietnam is niet vast te stellen. Dat die invloed er echter was, wordt niet betwijfeld.

Militair

Er is een groot verschil in de aanwezige troepensterkten in beide conflicten. Hoewel Afghanistan ca. anderhalfmaal zo groot is als Vietnam, is toch de sterkte van de troepen van de Sovjet-Unie aanzienlijk geringer dan de Amerikaanse sterkte in Vietnam. Daar stonden immers 678.000 man (plus 70.000 van bondgenoten). In Afghanistan zijn dat „slechts” 135.000 Russische militairen (en een onbekend aantal land- en luchtmachtkrachten dat in de Sovjet-Unie gereed staat). Ook in verhouding met de tegenstander blijkt dat de Sovjet-Unie aanzienlijk minder troepen inzet dan destijds de Verenigde Staten (Vietnam: VS-troepen/tegenstanders 2,5 : 1; Afghanistan: SU-troepen/tegenstander 0,9 : 1).

De opbouw van de militaire sterkte van de Ver-

enigde Staten in Vietnam is betrekkelijk geleidelijk gegaan, in tegenstelling tot die van de Sovjet-Unie in Afghanistan. Pas na een periode van vier jaar werd de maximale sterkte in Vietnam bereikt (1964: begin van de militaire betrokkenheid; april 1968: 543.400 man). De Sovjet-Unie is echter vanaf het begin aanwezig geweest met vier divisies (versterkt met luchtlandingseenheden) en heeft éénmaal nog twee divisies naar Afghanistan gestuurd. Sindsdien is de sterkte vrijwel ongewijzigd gebleven.

In Vietnam werd de strijd op de grond vrijwel geheel en voortdurend uitgevochten op het zuidelijke gedeelte van het grondgebied van Vietnam. Noord-Vietnam is weliswaar zwaar gebombardeerd (zowel uit de lucht als uit zee), maar grote acties op de grond hebben er niet plaatsgevonden. In Afghanistan is daarentegen het conflict uitgebreid over het gehele grondgebied van het land. De vrijheidsstrijders hebben dan ook geen veilige bases binnen Afghanistan, maar moeten zich gedeeltelijk terugtrekken op het grondgebied van Pakistan om buiten het bereik van Russische troepen te komen.

De Sovjet-Unie is uiterst terughoudend bij het optreden buiten Afghanistan. De Verenigde Staten hebben echter ook acties uitgevoerd op het grondgebied van Cambodja. Dit verschil is des te opmerkelijker, omdat vele Moedjaheddin opereren vanaf Pakistaans grondgebied. Bovendien is een relatief groot percentage van de Afghaanse bevolking uitgeweken naar het buitenland (vooral Pakistan).

In Vietnam vochten de Verenigde Staten tegen een goed georganiseerde tegenstander die bovendien een duidelijk doel voor ogen had: het onafhankelijk maken van Vietnam. De Moedjaheddin daarentegen vormen een nogal amorfe groep strijders zonder duidelijke leider, laat staan dat er overeenstemming is over een te volgen strategie of tactiek. Vaak bestrijden zij elkaar onderling even hevig als de gemeenschappelijke tegenstander. In Vietnam was sprake van een homogene verzetsbeweging (de Vietkong), ondersteund door reguliere troepen uit Noord-Vietnam.

Hoewel in beide oorlogen door de supermogend-

heid gebruik is gemaakt van chemische strijdmiddelen, is er op dit gebied een belangrijk verschil. In Vietnam werden deze strijdmiddelen „slechts” gebruikt voor het ontbladeren van grote delen van het oerwoud in de omgeving van de demarcatielijn en de Ho-Tsji-Minhroute; in Afghanistan werden (en worden!) chemische strijdmiddelen rechtstreeks ingezet tegen de Moedjaheddin en de bevolking.

In Afghanistan werd door de Sovjet-Unie gebruik gemaakt van troepen die speciaal voor dit doel waren gemobiliseerd. De Verenigde Staten hebben daarentegen gebruik gemaakt van hun normale „standing army”. Ook de Russen zijn overigens later daarop overgegaan.

De Sovjet-Unie heeft in Afghanistan uitsluitend eigen troepen ingezet; dit in tegenstelling tot de Verenigde Staten in Vietnam, daarbij was een aantal bondgenoten betrokken. Die hebben echter nooit een rol van grote betekenis gespeeld.

Belangrijkste overeenkomsten

Politiek

Een eerste overeenkomst is dat in beide gevallen het buurland China de opstandige beweging steunt. In het eerste geval is dit te verklaren uit het feit dat de beweging communistische sympathieën had. Dat gaat echter niet op in het geval van Afghanistan, daar wordt immers de communistische regering bestreden. Geeft China steun aan een bevrijdingsbeweging, ongeacht de signatuur hiervan, of probeert het aan het imago van de betrokken supermogendheid zoveel mogelijk afbreuk te doen? Het laatste is het waarschijnlijkst: China is reeds jaren in een ideologische koude oorlog met de Sovjet-Unie gewikkeld en werkt de Sovjet-Unie zoveel mogelijk tegen.

In beide conflicten staat het prestige van de betrokken grote mogendheid op het spel. In het geval van Vietnam stond het vertrouwen in de Verenigde Staten op het spel, die — na het terugtrekken van Frankrijk — de regering in Saigon altijd hadden geruggesteund. Zou die steun nu ineens wegvallen, dan zou dat ernstige consequenties

kunnen hebben voor het aanzien van de Verenigde Staten in Zuidoost-Azië zoals Thailand, Zuid-Korea, Singapore en Taiwan. In het geval van Afghanistan staat het prestige van de Sovjet-Unie op het spel. Zij had zich, in ieder geval voor de buitenwereld, verbonden met Taraki en Amin, kortom: met de communistische regering in Afghanistan. Weliswaar was zij helemaal niet gelukkig met de koers van deze regering, maar het openlijk afvallen van een eenmaal gevestigd communistisch regime zou wellicht te grote consequenties meebrengen voor het aanzien van de Sovjet-Unie in andere staten, bv. in Afrika.

De officiële reden om in te grijpen was in beide gevallen dat de zittende regering ogenschijnlijk een verzoek om hulp deed aan de Verenigde Staten resp. de Sovjet-Unie teneinde een buitenlandse agressie het hoofd te kunnen bieden. In beide gevallen was dat echter een schijnreden. In het geval van Vietnam was van agressie geen sprake, laat staan van die van een buitenlandse macht. De „agressor” Noord-Vietnam was immers volgens het akkoord van Genève (1954) een deel van de totale staat Vietnam. De agressie waartegen de Verenigde Staten en de zittende regering zich richtten, kwam van binnenlandse rebellen. Om te kunnen ingrijpen zonder het handvest van de VN te schenden (waarin immers wordt bepaald dat iedere staat het recht heeft zijn binnenlandse zaken zelf te regelen naar eigen goeddunken: het zelfbeschikkingsrecht) werd een buitenlandse agressor ten tonele gevoerd. De Verenigde Staten beriepen zich daarbij op de „de facto”-situatie van twee staten. Vanuit Noord-Vietnam was er infiltratie en werd er logistieke steun verleend aan de Vietkong.

Hetzelfde geldt voor Afghanistan; ook hier waren de onlusten voornamelijk van binnenlandse aard, doch werd voorgewend dat Afghanistan werd bedreigd door buitenlandse mogendheden vanuit Pakistan. De Sovjet-Unie stelt dat de Moedjaheddin in feite het vuile werk opknappen voor de Verenigde Staten. Officieel is het Russische continent dan ook aanwezig ter bescherming van de staat Afghanistan tegen de dreiging van buitenaf. Volgens de Sovjet-Unie wordt deze dreiging gevormd

door de Verenigde Staten en Pakistan, die beide imperialistische bedoelingen hebben en hiertoe de Moedjaheddin voorzien van wapens en geld. Ook in dit geval kunnen hierbij vraagtekens worden geplaatst. Dat blijkt bv. uit het feit dat de Sovjet-russische troepen zijn opgesteld rond Kaboel en andere steden, terwijl het Afghaanse regeringsleger zich meer richt op de rest van het land.

Hoewel in beide gevallen de supermogendheid heeft gepoogd de oorlog een ideologisch aanzien te geven (in het geval van Vietnam: een strijd tegen het oprukkende communisme en in het geval van Afghanistan: het beschermen van de verworvenheden van de communistische revolutie), is het voor de rebellen een nationalistische bevrijdingsoorlog. Zij willen het land vrijmaken van een marionettenregering die door een supermogendheid wordt gesteund.

Militair

Zowel in Vietnam als in Afghanistan is de grote mogendheid (tot nu toe) niet erin geslaagd haar gezag in het gehele land te doen gelden. Net als de Amerikaanse troepen in Vietnam, beheersen de troepen van de Sovjet-Unie slechts overdag het land. Verplaatsingen kunnen slechts zwaar beveiligd plaatsvinden.

Zowel in Vietnam als in Afghanistan neemt de „helpende” staat, militair gezien, de zaak in handen. In beide gevallen bestaat er wel een officieel regeringsleger, maar dit is weinig effectief. In Vietnam kwam in het officiële regeringsleger veel desertie voor. Ook in Afghanistan is dit verschijnsel waar te nemen. Het regeringsleger is zelfs teruggelopen van een aanvankelijke sterkte van ca. 90.000 man (in 1979) tot ca. 35.000 man nu. Dit wordt o.m. verklaard door het feit dat de officiële regering, zowel in Afghanistan als in Vietnam, geen solide machtbasis heeft in, en een strijd voert tegen het eigen volk.

In beide gevallen heeft de grote mogendheid aanvankelijk vergeefs getracht op te treden met organieke eenheden. Al snel bleek dat deze gemechaniseerde eenheden niet geschikt waren voor het optreden tegen de vijand. Ook de tactieken die

aanvankelijk werden gebruikt, waren niet geschikt voor de situatie. Dit blijkt o.a. doordat eenheden werden ingezet die verkeerd waren getraind: de troepen hadden de tactieken onderwezen gekregen zoals die zijn te gebruiken bij een optreden in Europa, tegen een vijand die in normale eenheden optreedt. Bovendien bleken de Russische eenheden die in Afghanistan werden ingezet, ook nog slecht te zijn opgeleid. Pas later kwamen eenheden ter beschikking die beter waren getraind in anti-guerrillastrijd („counter-insurgency”).

Het moreel van de troepen werd tijdens het verblijf in het bezette land ernstig aangetast toen bleek dat zij niet tegen een buitenlandse agressor moesten optreden, maar tegen de bevolking van het land zelf. Dat blijkt o.a. uit het relatief grote gebruik van drugs door de troepen. In Vietnam was sprake van „fragging”, het neerschieten van eigen officieren. Russische soldaten in Afghanistan verkopen soms hun wapens en uitrusting aan de rebellen of geven ze zelfs weg.

Invloed op het bondgenootschap

Vietnam

Hoewel de Verenigde Staten bij verschillende gelegenheden hebben getracht de steun van hun NAVO-bondgenoten te verkrijgen, is die steun nooit erg duidelijk en van harte gegeven. Hoewel in die tijd het leiderschap van de Verenigde Staten veel minder aan kritiek onderhevig was dan nu (behalve in Frankrijk), is het opvallend dat betuigingen van steun vrijwel geheel ontbraken. Onnodig hieraan toe te voegen dat steun met troepen geheel niet ter sprake kwam. Groot-Brittannië, Griekenland en Turkije bleven handel drijven met Noord-Vietnam. Frankrijk ging zelfs zover dat het op een gegeven ogenblik opriep tot een terugtrekking van alle vreemde troepen uit Vietnam; dat was duidelijk tegen de Verenigde Staten gericht, aangezien dat de voornaamste mogendheid was die in Vietnam troepen had. De bondgenoten voelden zich, naarmate de oorlog langer duurde en er meer schandalen en schandaaltjes aan het

licht kwamen (My Lai, ontbladeringen, bombardementen op burgerdoelen in Hanoi), steeds meer in verlegenheid gebracht door het gedrag van de Verenigde Staten. Die deden namelijk juist datgene, wat in het algemeen de Warschau-Pactstaten werd verweten.

Het aanzien van de Verenigde Staten werd ernstig geschaad en hierdoor werd ook de steun van de publieke opinie voor de NAVO (met een leidende rol van de Verenigde Staten daarin) veel geringer. Er ontstond zelfs een nieuwe generatie die duidelijk anti-Amerikaans is.

De Verenigde Staten hebben enige tijd een divisie in Vietnam ingezet, die als versterking voor de NAVO was bestemd; dit tastte indirect de militaire sterkte van de NAVO aan.

Afghanistan

Direct na de inval in Afghanistan hebben de Verenigde Staten geprobeerd een gecoördineerde reactie van de NAVO-bondgenoten te verkrijgen. Al snel bleek echter dat de maatregelen die de Verenigde Staten voor ogen stonden, in de ogen van de Westeuropese bondgenoten geen genade konden vinden. Het embargo door de Verenigde Staten op de uitvoer naar de Sovjet-Unie van graan en hoogwaardige technologie is slechts met de grootste tegenzin door een aantal bondgenoten gevolgd en dat slechts tijdelijk. Ook de boycot van de Olympische spelen, waartoe de Verenigde Staten hadden opgeroepen, werd slechts aarzelend en gedeeltelijk gevolgd.

In de ogen van de Westeuropese bondgenoten kon het optreden van de Sovjet-Unie in Afghanistan los worden gezien van haar optreden in Europa, de zogenaamde „deelbaarheid” van de détente. Met name de Bondsrepubliek Duitsland wilde de verworvenheden van de ontspanning in Europa niet opofferen aan de confrontatie met de Sovjet-Unie over haar optreden in Afghanistan. De Verenigde Staten waren van mening dat de détente ondeelbaar is. Hoewel het te ver gaat hier te stellen dat de inval in Afghanistan een breuk in de NAVO tot gevolg had, is de conclusie dat bestaan-

de tegenstellingen duidelijker aan het licht kwamen zeker gerechtvaardigd.

Mede naar aanleiding van de gijzeling in Teheran en de inval in Afghanistan besloten de Verenigde Staten tot het oprichten van een Rapid Deployment Force (RDF). Daarvoor kunnen Amerikaanse troepen in Europa worden ingezet, hetgeen direct van invloed zal zijn op de gevechtskracht van de NAVO in West-Europa. De Europese bondgenoten hebben voorlopig zeer aarzelend gereageerd op het verzoek een eventueel ontstaand gat op te vullen. Het deelnemen aan een dergelijke interventiemacht komt in West-Europa al helemaal niet op, en dat niettegenstaande het feit dat de Verenigde Staten keer op keer betogen dat de inzet van de RDF in bv. het Midden-Oosten vitale belangen van de Westeuropese bondgenoten beschermt en dat het daarom de laatsten niet past zich afzijdig te houden.

In het algemeen is de reactie van de Verenigde Staten aanzienlijk heftiger dan die van hun bondgenoten. Dit bracht de bondgenoten ertoe nog minder vertrouwen te stellen in de toenmalige Amerikaanse president, Jimmy Carter. Voor hen was dit een aanwijzing te meer dat zijn buitenlandse politiek niet consistent was en dat men niet op de Verenigde Staten kon rekenen: het buitenlandse beleid van de Verenigde Staten was te onvoorspelbaar.

Van dat moment af werd de houding van de Amerikaanse regering tegenover de Sovjet-Unie harder. Een onderstreping daarvan vormde de verkiezing van president Reagan. Hij noemde de Sovjet-Unie zelfs op een gegeven moment „the empire of evil”. De Westeuropese bondgenoten (wellicht met uitzondering van Engeland) zijn hierin niet meegegaan. Men wilde niet alle voordelen die de ontspanning met de Sovjet-Unie had meegebracht, in één klap weer overboord zetten. Ook dit accentueerde het verschil in opvattingen over de Sovjet-Unie aan beide zijden van de Atlantische Oceaan.

Samenvatting

Kan er nu een ondubbelzinnig antwoord worden

gegeven op de vraag of Afghanistan het Russische Vietnam is? Naar onze mening niet. Vooral op militair gebied springen de verschillen meer in het oog dan de overeenkomsten. De belangrijkste militaire verschillen zijn:

— de vijand: in Vietnam was sprake van een goed georganiseerde vijand, in Afghanistan is hiervan absoluut geen sprake;

— de militaire sterkte: in Vietnam waren op het hoogtepunt 545.000 Amerikaanse militairen aanwezig, 20% van de totale Amerikaanse sterkte op dat moment; in Afghanistan zijn nu ca. 135.000 man, d.w.z. 2% van de huidige Russische sterkte.

De belangrijkste militaire overeenkomst is de onmacht van de supermacht het land onder controle te krijgen.

Op politiek gebied is een stellige uitspraak nog moeilijker. Het grootste verschil is naar onze mening de reden waarom de Verenigde Staten resp. de Sovjet-Unie hebben (heeft) ingegrepen. Voor de Verenigde Staten waren de redenen van bui-

tenlands-politieke aard en zij werden door binnenlands-politieke redenen gedwongen de strijd op te geven. Bij het ingrijpen in Afghanistan waren de redenen ook van binnenlands-politieke aard maar wordt de grootste tegenstand ondervonden uit het buitenland.

De belangrijkste politieke overeenkomst is dat in beide gevallen de supermacht heeft geprobeerd de oorlog een ideologisch aanzien te geven, hoewel het in werkelijkheid gaat om een nationalistische bevrijdingsoorlog. Een ondubbelzinnig „ja” of „nee” kan derhalve niet worden uitgesproken. Veel invloed op de NAVO is van het Amerikaanse optreden in Vietnam niet uitgegaan. Wel kwam voor insiders duidelijk, en voor het publiek wat minder duidelijk, naar voren dat de NAVO-bondgenoten beslist niet enthousiast waren over het optreden van de Verenigde Staten in Vietnam.

Het optreden van de Sovjet-Unie heeft als belangrijkste gevolg gehad dat de (reeds bestaande) tegenstellingen tussen Westeuropese leden en de Verenigde Staten duidelijker aan het licht zijn gekomen.

Literatuur

F. A. Beer — *Integration and desintegration in Nato*. Ohio (1969)25, 36, 46, 66, 67, 128.

J. J. Collins — *The Soviet-Afghan war*. US Mil. Academy, New York (1984).

F. Freistetter — The battle in Afghanistan: a view from Europe. *Strategic Rev.* (1981)36-43.

W. E. Griffith — Super-power-relations after Afghanistan. *Survival* 3(1980)146-150.

H. H. Howze — The Soviets after Afghanistan, armageddon in the Middle East? *Army* (1983)(7)45-50.

Z. Khalilzad — Afghanistan and the crisis in American foreign policy. *Survival* 3(1980)(7/8).

J. Killick — Measuring up to the challenge of Afghanistan. *Nato Rev.* 3(1980)(7)2-6.

P. Lellouche — Détente in the aftermath of Kabul. *Nato Rev.* 3(1980)(7)10-13.

M. Lucioli — Containment on a world scale. *Nato Rev.* 3(1980)(7)7-9.

J. M. Luns — *Nato in the present world situation* (rede voor het Royal Institute for International Relations, Brussel, 2 okt. 1980).

Military Balance 1968-1969. Inst. for Strategic Studies, Londen (1969)28-32, 60.

L. Ruehl — Die Lageveränderungen im Mittleren Osten und die europäische Sicherheit. *Europ. Wehrk.* 29(1980)53-56.

A. A. Stahel en P. Bucherer — *Afghanistan, 5 Jahre Widerstand und Kleinkrieg*. Huber & Co, Frauenfeld (1984).

G. F. Treverton — America and Europe after Afghanistan. *Nato's Fifteen Nations* (1980)(apr/mei)27-31.

W. Wagner — Das Ost-West-Verhältnis nach der sowjetischen Intervention in Afghanistan. *Europa-Arch.* 5(1980)135-146.

De erewoordverklaring van 14 juli 1940 en het Verzetsherdenkingskruis

L. de Hartog

kolonel der cavalerie b.d.

De instelling, enkele jaren geleden, van het Verzetsherdenkingskruis heeft de kwestie van de erewoordverklaring die de Duitsers op 14 juli 1940 de Nederlandse beroepsmilitairen voorlegden, in de belangstelling teruggebracht. De desbetreffende „verklaring op eerewoord” luidde:

Hierdoor verzeker ik op eerewoord dat ik gedurende dezen oorlog althans zolang Nederland zich met het Duitse Rijk in oorlogstoestand bevindt, aan geen enkel front noch direct noch indirect zal deelnemen aan den strijd tegen Duitschland. Ik zal geen handeling begaan of verzuim plegen, waardoor het Duitse Rijk schade, van welken aard ook, zal kunnen lijden.

Degenen die deze verklaring tekenden, hadden niet alleen te maken met de inhoud van de aan de vijand gegeven belofte, zij werden tevens geconfronteerd met twee bepalingen zoals die in de desbetreffende bekendmaking van de opperbevelhebber van de Duitse weermacht waren opgenomen:

Voor het ontslag der beroepssoldaten gelden de volgende richtlijnen:

A. Beroepssoldaten kunnen worden ontslagen wanneer zij een verklaring op eerewoord geven op geenerlei wijze tegen de belangen van het Duitse Rijk werkzaam te zijn. De inhoud van de verklaring op eerewoord zal nader worden medegedeeld.

B. Beroepssoldaten blijven na hun ontslag verplicht zich te melden en hebben beperkte bewegingsvrijheid voor zoover zij niet in Staatsbetrekking zijn die van den Rijkscommissaris afhankelijk is.

In deze bekendmaking stond dat onder „beroeps-

soldaten” worden begrepen: officieren, onderofficieren en manschappen.

Aangezien na de oorlog verschillende misverstanden met betrekking tot het tekenen zijn ontstaan, eerst nog dit. De verklaring werd aan alle beroepsmilitairen voorgelegd. Van Duitse zijde werd geen onderscheid gemaakt tussen officieren, onderofficieren, korporaals en soldaten: allen die hebben getekend, hebben dat op eerewoord gedaan. De fout die dr. L. de Jong maakt dat de onderofficieren, korporaals en manschappen de verklaring zonder meer aflegden¹, is vermoedelijk een gevolg van een onjuiste weergave in de brief van het Algemeen Hoofdkwartier.²

Ten onrechte wordt wel eens gesteld dat de adelborsten en de jongste-jaarscadetten deze verklaring niet behoeften te tekenen.³ In de bovengenoemde bekendmaking van de Duitse opperbevelhebber staat dat het Nederlandse Algemeen Hoofdkwartier aan de Duitse autoriteiten diende te overhandigen: „Naamlijst van de officieren, onderofficieren en manschappen die weigeren een verklaring op eerewoord te tekenen en dientengevolge in krijgsgevangenschap komen”.⁴ Dat deze lijst was samengesteld, hebben degenen die op 14 juli 1940 weigerden hun eerewoord te geven, kunnen constateren. Toen elk van hen aan de beurt was, werd door de Nederlandse officier, die de leiding had bij deze verrichting, gevraagd: „U

¹ L. de Jong — *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dl 4/1. Staatsuitgeverij, Den Haag (1975) 299.

² Brief OLZIAHK d.d. 5 juli 1940, nr 1242.

³ Ph. M. Bosscher — *De Koninklijke marine in de Tweede Wereldoorlog*, dl 1. Wever, Franeker (1983)301; H. A. M. de Wit — *Cadetten in krijgsgevangenschap. Parade* (off. org. KMA) (1982)(2)29.

⁴ Deze opdracht stond in de brief OLZIAHK van 5 juli 1940, nr 1242.

heeft opgegeven niet te willen tekenen. Blijft u bij deze weigering?". Gezien de bereidheid die in die dagen zowel bij de KM als de KL bestond aan het tekenen mee te werken⁵, is het erg onwaarschijnlijk dat er met betrekking tot bepaalde groepen beroepsmilitairen zodanig is gemanoeuvreed dat zij niet behoeften te tekenen. Voorts moet ten zeerste worden betwijfeld dat de Duitsers zich ten aanzien van deze aangelegenheid om de tuin hebben laten leiden. Het is bovendien niet aannemelijk dat aan een adelborst deze verklaring niet werd voorgelegd en aan een stoker 2e klas wel.⁶ In 1940 behoorde de schrijver van dit artikel tot het oudste jaar op de KMA, en hij weet daarom uit eigen ervaring dat de jongste-jaarscadetten wel degelijk voor de keuze werden gesteld: tekenen of niet tekenen. Eén van hen weigerde en hij behoort tot de zogenaamde Colditzgroep. Aangenomen moet worden dat, met uitzondering van twaalf cadetten, allen die in 1940 in opleiding waren voor beroepsofficier de erewoordverklaring hebben getekend.

Zij, die stellen dat een of meer beroepsmilitairen zich aan het tekenen van de erewoordverklaring hebben onttrokken, dienen zich rekenschap te geven van het volgende. Op 15 juli 1940 hield de Nederlandse krijgsmacht in het door Duitsland bezette gebied van ons Koninkrijk op te bestaan. Alle beroepsmilitairen, die zich met ingang van die datum op vrije voeten in Nederland bevonden, waren ontslagen. Volkenrechtelijk zijn militairen in actieve dienst, die zich aan krijgsgevangenschap hebben *onttrokken* en zich in burger op vijandelijk gebied bevinden, spionnen.⁷ De Duitsers stelden dat *allen* die op 15 mei 1942 in krijgsgevangenschap werden afgevoerd weer in actieve dienst moesten worden gesteld.⁸ Zowel het ministerie van defensie als de Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945 zijn na de

⁵ Zie ¹, blz. 296-299, en ³, blz. 302-303.

⁶ Stoker 2e klas W. de Lange was de enige niet-officier/cadet in de Nederlandse krijgsmacht die de erewoordverklaring weigerde te tekenen.

⁷ F. Snapper — Het zich onttrekken aan krijgsgevangenschap. *Ons Leger* (1985)(2)23-24.

⁸ *Circulaire* van de „Commissaris voor de belangen van de voormalige Nederlandsche weermacht" van 2 juli 1942.

oorlog ervan uitgegaan dat op 14 juli 1940 slechts 69 militairen de erewoordverklaring niet tekenden. Tegen deze visie is nooit bezwaar aangetekend.

De leerlingen van de scholen voor reserveofficieren die in 1939 voor de KMA waren aangenomen ten behoeve van het tweede jaar KL (als gevolg van de mobilisatie is deze categorie geen cadet geweest), werden in juli 1940 als reservepersoneel behandeld: zij kregen derhalve de erewoordverklaring niet voorgelegd en hebben niet getekend. Wel was op hen van toepassing de bepaling van de Duitsers die voor het reserve- en dienstplichtig personeel gold: zij werden gedemobiliseerd en hadden van 15 juli 1940 af de status van burger. Op hen was daarom de meldingsplicht die voor de beroepsmilitairen gold *niet* van toepassing. Deze groep was er dan ook niet bij toen op 15 mei 1942 de beroepsofficieren, cadetten en adelborsten, na zich te hebben gemeld, door de Duitsers werden gevangengenomen en in krijgsgevangenschap afgevoerd.

Van belang is vast te stellen dat — met uitzondering van de 69 die de erewoordverklaring weigerden te tekenen⁹ — alle andere beroepsmilitairen die zich op dat moment in Nederland bevonden met ingang van 15 juli 1940 als gevolg van het verleende ontslag niet meer in werkelijke dienst waren. Na de bevrijding leefde in sommige kringen de opvatting dat het door de bezetter opgelegde ontslag geen rechtsgeldigheid heeft gehad. Deze opvatting is, mede gezien de naoorlogse jurisprudentie van de ambtenarenrechter, onjuist. Overigens heeft deze kwestie aan belang ingeboet nu de wetgever de rechtsgeldigheid van deze ontslagen heeft bevestigd.¹⁰

Voor het Verzetshedenkingskruis is het van belang twee zaken uit elkaar te houden: oorlog voeren en verzet. Een militair (beroeps-, reserve-, dienstplichtig) *in werkelijke dienst* neemt in oorlogstijd deel aan de oorlogvoering. Dat is een plicht, waarbij zijn eigen wil geen enkele rol speelt. Het verzet in de bezettingsjaren was vrij-

⁹ *Verlag Parlementaire enquête regeringsbeleid 1940-1945*. Hollandia, Baarn (1983)366-368.

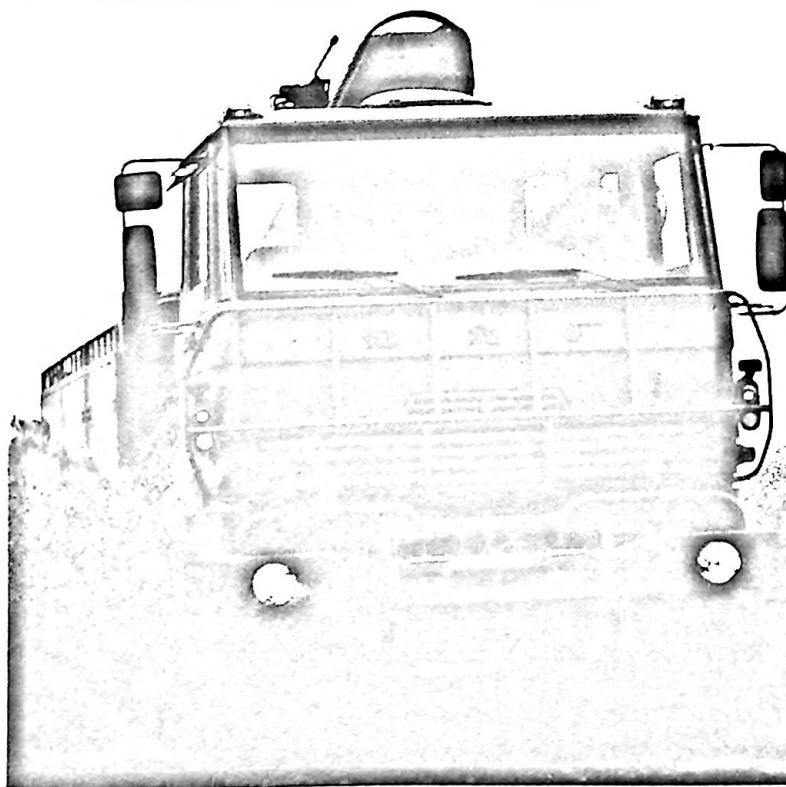
¹⁰ Wet van maart 1956, *Sibl* 132.

blijvend: niemand werd ertoe gedwongen. Een Nederlander die zich vijf jaren afzijdig hield en niet op enigerlei wijze met de Duitsers samenwerkte, noemde zich na de oorlog een goed vaderlander. De deelnemers aan het verzet hebben de grote gevaren en risico's die het optreden tegen de vijand meebracht, vrijwillig op zich genomen. Tot deze laatste groep moeten ook de beroepsmilitairen worden gerekend die de erewoordverklaring tekenden: zij waren niet meer in werkelijke dienst. De Nederlandse regering heeft bepaald, dat zij die hadden getekend pas weer in werkelijke dienst terugkeerden met ingang van de dag waarop zij metterdaad bij de Nederlandse troepen werden ingedeeld. Dat laatste is ook van toepassing op hen die door de Duitsers in krijgsgevangenschap werden gevoerd: van dat moment af waren zij weer in actieve dienst.

In verband met het bovenstaande is het gerechtigd de vraag te stellen „Komen de handelingen van een militair in werkelijke dienst in aanmerking voor het Verzetshedenkingskruis?“. In het algemeen kan worden gesteld dat een beroepsmilitair

alleen voor het Verzetshedenkingskruis in aanmerking kan komen indien hij gedurende de periode dat hij onder de bepalingen van de erewoordverklaring ressorteerde aan het verzet heeft deelgenomen (het breken van de gegeven belofte was zijn eigen wil). Voor Engelandvaarders, behorende tot het dienstplichtige en reservepersoneel geldt iets dergelijks: het Verzetshedenkingskruis kon alleen dan worden aangevraagd indien de betrokkene, voordat hij naar Engeland ontsnapte, verzetsacties tegen de Duitsers heeft verricht.

Het is daarom merkwaardig dat er militairen zijn die menen hun werkelijke-dienstperiode in de Tweede Wereldoorlog in een deel „oorlog voeren“ (daarvoor ontvingen zij het Oorlogsherinningskruis) en een deel „verzet“ (daarvoor vroegen zij het Verzetshedenkingskruis aan) te kunnen opsplitsen. Waar hield het ene op en begon het andere? Het is mijns inziens onjuist hun handelingen in werkelijke dienst onder één noemer te brengen met hen die vrijwillig de gevaren en risico's van het ageren tegen de bezetter op zich hebben genomen.

VOOR

Militairen in werkelijke dienst die, of uit Engeland „gedropt” of uit krijgsgevangenschap ontsnapt, in ons land (of in een ander door de Duitsers bezet gebied) terecht kwamen en met het verzet gingen samenwerken, deden dat in het kader van de op hen rustende plicht de oorlog tegen de Duitsers voort te zetten. Verscheidene van deze militairen werden later voor de hen betoonde moed terecht beloond met hoge dapperheidsonderscheidingen. Velen van hun civiele medestrijders ontvingen voor hun vrijwillige verzet tegen de bezetter alleen het Verzetsherdenkingskruis. Het is van belang hierbij ook te vermelden dat de naoorlogse voorzieningen voor de militairen in werkelijke dienst anders waren dan voor de militaire leden van het voormalige verzet.¹¹

Pas in 1949 werd in de Conventie van Genève (in het zogenaamde Burgerverdrag) de bescherming van de burgers geregeld; in de jaren 1940-'45 was daaromtrent niets vastgelegd. Indien dat wel het geval was geweest, zou dat naar alle waarschijn-

¹¹ *Memorie van toelichting begroting ministerie van defensie 1975 (1974)(17 sept)17-18.*

lijkheid voor de Duitsers niet veel verschil hebben gemaakt: gedurende de oorlog bezat de burger voor de bezetter géén rechten. De Nederlandse verzetsgroepen waren volgens het oorlogsrecht geen combattanten.¹² Zij vormden burgergroepen die geen recht hadden op behandeling als krijgsgevangenen zoals vastgelegd in de Conventie van Genève (het zogenaamde Krijgsgevangenenverdrag). De oprichting van de Binnenlandse Strijdkrachten, begin september 1944, heeft daarin slechts ten dele verandering gebracht.

De conclusie uit het bovenstaande kan luiden dat, indien aan militairen voor hun periode werkelijke dienst behalve het Oorlogsherinneringskruis ook het Verzetsherdenkingskruis werd verleend, dat niet juist is. Wij hebben hier vermoedelijk te maken met een gebrek aan ervaring. Het feit dat ons land tot 1940 gedurende meer dan honderd jaren niet in een oorlog in Europa is betrokken geweest, zal dat in de hand hebben gewerkt.

¹² F. Kalshoven — *Zwijgt het recht als de wapens spreken?* Bezige Bij, Amsterdam (1974)40.

W TAAK BEREKENEND

DAF Trucks

DAF Trucks,
Afdeling Militaire Zaken
Geldropseweg 303,
5645 TK Eindhoven.
Telefoon 040-143126.
Telex 51085.

MADE IN HOLLAND

MISSCHIEF OMDAT ZE 'T NERGENS ANDERS ZO GOED KUNNEN.

Tallose schepen varen, ook onder de moeilijkste omstandigheden, veilig havens binnen. Op vliegvelden zien verkeersleiders ook bij dikke mist exact wat er gaande is. Meer dan dertig verschillende marines zien op hun beeldschermen precies wat er zich diep onder water en hoog in de lucht afspeelt.

Om de aarde cirkelde de satelliet Iras die het boven verwachting goed heeft gedaan. En tal van projectielen die om wat voor reden dan ook worden afgevuurd, vinden met feilloze zekerheid hun weg. Al

die gebeurtenissen hebben één ding gemeen: ze gebruiken elektronische waarnemings- en geleidingsystemen van Hollandse Signaal.

Zoals de naam al zegt: made in Holland. Misschien wel, omdat ze 't nergens anders zo goed kunnen.

Hollandse Signaalapparaten B.V.

Postbus 42, 7550 GD Hengelo. Telefoon 074-48 81 11, telex 44310. Radar-, gevechtsinformatie-, besturings- en communicatiesystemen.

SIGNAAL GEINTEGREERDE SYSTEMEN ONTWERPEN VOOR DE TOEKOMST